

Toleranca v seksualnem

1

Slovito je mesto v *Kritiki praktičnega uma*, kjer Kant, kot pravi sam, poda empirični dokaz za občo in brezpogojno veljavnost moralnega zakona. Tako navede dva primera, in sicer enega, čigar rezultat je negativen, se pravi ne izpolni kriterijev, ki jih zahteva njegova strogost, in drugega, ki ustreza temu, kar zadosti merilu etičnega načela.

Prvi primer se glasi nekako takole: Nekomu je ponujena priložnost, da spi z žensko. Toda če se bo človek odločil za ta korak, ga po storjenem dejanju čakajo pred vrati vislice. Kant pravi, da ni nobenega dvoma, kakšen bo rezultat odločitve: moški se bo brez omahovanja odpovedal ponujenim mu sladkostim, dejanje seksualne sle je prešibko, da bi premagalo strah pred grozo smrti.

Drugi primer pa je takšen: Nekemu dvorjanu je zagroženo pogubljenje, če ne bo pred okrutnim vladarjem pričal zoper nedolžno osebo, ki se je misli despot znebiti. Kant tukaj ugotavlja, da bo človek, kolikor že ne bo pričal v korist nedolžnega in si zaradi tega pri svojem gospodarju prislužil smrt, vsaj omahoval v odločitvi, kaj naj stori. Če se že bo zlagal, se mu bo neodvisno od dejanske izjave vsaj zbudila vest, da je krivo pričanje moralno zlo. Ta primer naj bi dokazoval, da je v človeka vsajen apodiktichen umni princip, ki, neodvisen od subjektivnih nagibov ter zunanjih vzrokov, ki mu ne more do živega še tako strašljiva grožnja s

strani empiričnega sveta, predstavlja instanco svobode. V tem principu, ki je praktičen, se nasproti teoretičnemu umu, kjer je polje spoznanja omejeno samo na možno izkustvo, torej na izkustvo, ki se tvori iz sinteze čutnega zora in razumskih kategorij, in ni zmožno poseči v sfero noumenalnega - se pravi Boga in nesmrtnosti -, realno zrcali absolutno samo. Torej ravno oni, teoretskemu umu nedosegljivi Bog sam.

Z obema primeroma se ukvarja tudi Lacan v svoji *Etiki psihoanalize*, in sicer kritično. Lacan namreč podvomi o neveljavnosti prvega primera za razred a priori, podvomi o tem, da v poželenju, v sli po spolnem objektu, ni zaznati momenta brezpogojnosti, se pravi neodvisnosti od kakršnih koli okoliščin ali dejavnikov, ki bi lahko za subjekta dejanja pomenili njegovo pogubo. Lacan ugotavlja, da lahko prav v polju spolne ljubezni najdemo primere, ko gre za več kot za samo prilagajanje drugim gonskim impulzom, za podrejanje samoohranitveni sli, za uboganje načela realnosti nasproti prepustitvi uničujočim silam, ki hočejo zadovoljiti zgolj svojo sebično bit. Skratka, Lacan ugotavlja, da se skriva ravno v polju ljubezenskega poželenja določen moment, ki se vede neodvisno od koristi subjekta, in primere take vrste najde v trubadurski liriki ter v celoti pri - sadizmu.

Da, prav v jedru seksualnega je na delu natanko isto načelo, ki ga Kant še sebi samemu nezavedno postavlja zgolj v bistvo moralnega zakona, se pravi načelo, ki ima moč apriorne brezpogojnosti in neodvisnosti. Temu načelu gre v težnji po "zadovoljitvi gonskega vzgiba" zgolj za njega samega in je tista absolutna točka, nasproti kateri je lahko vse drugo nič, samó da se sama resniči v svojem sebjū. Zato je nenasitno, se ne ozira na srečnost subjekta, in če ima kakšen učinek na njegovo čutnost, je to edino - ker je njegova neizprosno čisto nasprotje homeostazi ugodij, ki so podvržena kriterijem biološkega bitja - človeška bolečina. To večno nenasitnost, to ponavljanje gonske zahteve, ki ne najde v nobeni realno dani zadovoljitvi svoje dokončne potešitve in katere izpolnitev lahko vidimo le v nekem popolnem Zunaj, v neki noumenalni biti, ki presega naravni kod življenja, vidi psihoanaliza v Stvari želje, ki živi svojo inercijo kljub grožnji empirično najhujšega zla. Zato tudi ni čudno, da imenuje Freud gornji princip gon smrti, saj njegova zadovoljitev poteka v okoliščinah, ki pomenijo za subjekta preseganje dejanskih življenjskih parametrov, za Lacana pa je - nasproti vsem ugodjem tega sveta - ravno to tisto pravo bistvo uživanja samega.

2

Poleg avtonomije moralnega smo sedaj dobili tudi avtonomijo seksualnega. Še več, natančna formulacija se mora glasiti takole: če imata tako moralno kot princip ljubezenskega poželenja v sebi neko

absolutno bistvo, absolut pa je samo eden in edini, potem lahko sklepamo, da imata svojo bazo v nečem enotnem. To enotno, ki ima v temelju iste lastnosti pri obeh (zato Lacan tudi enači Kantov moralni imperativ s čisto željo), in je drugačno od gonskih zadovoljitev, katerih rezultat je ugodje, ter smo ga označili za uživanje - na to kažejo tudi primeri, kjer je odlaganje ugodja v prihodnost prav zadobivanje uživanja, ali dejstvo, da bolj ko se zadržuje ugodje, večji užitek se sprošča -, to uživanje je sploh šele to, kar imenujemo seksualno v pomenu substance. Se pravi, seksualno je najprej - kako naj sicer označimo dejavnosti, ki nosijo v sebi isto gonsko zahtevo kakor koitalno, a se pojavlja njihova zadovoljitev daleč stran od neposredno genitalnega -, čisto dogajanje libidinalnih pulzacij, je vse, ki je zgolj sebi namen, četudi je pri tem ogrožen obstoj samega subjekta. Zato se tako razumljeni pojem seksualnega tudi ujema s tistim, ki tvori vsebino ljubezni, kakor jo oznanja evangelijski krščanski diskurz. Načelo "Ljubi tudi tistega, ki ti streže po življenju" namreč evidentno potrjuje gornjo določitev načela uživanja: njegovo smrtonosno in transcendentno funkcijo. (V podkrepitev trditve o enotni substanci moralnega in gonskega bi rad spomnil bralca na neko mesto iz Freudove razprave o feminilnem, kjer je govor, kako se iz libidinalne strukture ojdipske faze razvije instanca superega, kar bi lahko razumeli, da imata gonsko in umno svojo enotno podlago prav v uživanju samem. Toda o tem temelju več drugje.)

Seksualno, se pravi seksualno v smislu uživanja, torej živi svojo absolutno bit, je bit, ki je v oziru empiričnega življenja - v katerem imamo opraviti s sistemi družbenih in pravnih norm, katerih moč se kaže v instanci varovanja tega življenja, ter kazni, če to življenje utрпи škodo -, njegov demonični zvodnik, in je zakonodajna sami etični maksimi (izpolnjen zakon, ne glede na možne posledice). To pa, če pogledamo natanko, spet ni stvar tega zakona, marveč uživanja samega.

Če oblikujemo iz doslej povedanega sklep, lahko ugotovimo, da more moč ljubezenskega poželenja, v težnji doseči svoj cilj, ignorirati vse za subjekta obstoječe nevarnosti, da se more gonska sla v težnji po svoji zadovoljitvi, ki je običajno vse prej kot ugodje, postaviti višje od eksistenco konstituirajočega momenta, in je to Drugo celo od tega, eksistenco uničujočega momenta. Če namreč sledi kot posledica določene seksualne dejavnosti smrt, to ne pomeni, da je smisel uničujočega dejanja smrt kot biološki označevalec, marveč njen užitek, se pravi užitek, čigar fizična posledica je za subjekta smrt.

3

V ljubezni in vojni je vse dovoljeno. V vojni padejo zakoni prava in gospodari volja tistega, ki ima v rokah fizično moč. V

času vojne je zločin svoboden, nekaznovan. Toda če rečemo, da sila orožja odloča o svobodi ali pogubi, potem lahko tudi rečemo, da bi vse pravne norme, ki urejajo življenje med ljudmi, bile nične ter podvržene samovolji nekoga, če ne bi v temelju obstajal strah pred nekim vsesplošnim uničenjem, strah pred ogroženostjo vsakega po vsakem. Moč za vedno več moči, kolikor gre za reprodukcijo življenja, pomeni sicer najprej golo moč na sebi, toda ta za uveljavljanje svoje volje v realnosti postavlja tudi zakonik.

Tako ko govorimo, da je v vojni in ljubezni dovoljeno vse, opazimo, da se pri vprašanju o prvi pojavlja neka dvojnost, neka nečistost. Vojna pomeni družbeno manifestacijo gona smrti - naivno bi bilo namreč sklepati, da se to gorje v zgodovini pojavlja zato, ker "nekateri stvari zaenkrat pač še niso idealno rešene", da "človeštvo do danes še ni dozorelo, ko pa bo, bo avtomatično odpadlo tudi to zlo" -, vojna je že simptom, ki ima svoj koren v sami naravi eksistence, namreč, da je nazadnje "cilj vsega živega smrt", pri njej je na delu neka draž, ki se je človeštvo nikakor ne more znebiti. Toda ta vdor Resnice, ta vdor gona smrti v podobi vojne, še tudi ni njegova absolutna realizacija. Vanj je namreč še vedno zamešan neki drug moment, zamešana je samoohranitvena pulzija, tako da se na koncu izkaže, da je vojna samo sredstvo doseganja določenega cilja, ki ni definitivna smrt, marveč reprodukcija in repeticija življenja samega, njegovega krogotoka, katerega konstitutivni moment je tudi umiranje. Lahko bi torej rekli, da je pri vsaki vojni kot spopadu dveh ali več političnih, nacionalnih, plemenskih enot na delu neki "zunajgonski" cilj. Kakor je vojna že neka gonska zahteva, neko uživanje, pa vendar njen namen ni, da traja večno, ni namen sama sebi, marveč nekaj zunaj uničevanja, recimo neodvisnost nacije, samostojna država, ekonomska pravičnost, ali tudi oblast enega ali nekaterih nad drugimi.

Toda seksualno pa ta cilj na sebi že je. Težnja gonske zahteve pri spolnem poželenju je namreč vedno enoznačna, njej gre vedno samo za njo samo, je sama - ne glede na posledice - že tudi svoj rezultat. Užitek ljubezni se torej dogaja vedno zgolj zaradi samega sebe, tudi če se ta pojavlja v lupini bolečine ali preoblečen v mrtvaško oblačilo. Da, ravno svobodno razpolaganje z bolečino in smrtjo, kako bi se zadostilo svojemu namenu, dokazuje, da je na delu nekaj povsem neodvisnega, avtonomnega, ki mu ne more do živega nobena še tako resna zagroženost s političnim ali justicijskim sankcioniranjem.

Že samo bežen pogled v zmogljivosti prava nam to lepo ponazorijo. V kazenski jurisprudenci ni instituta, ki bi lahko reguliral ljubezensko razmerje ali moč spolne afekcije. Kateri zakon namreč more zavarovati vzajemno spolno ljubezen, če se je ta pri enem od partnerjev ohladila ter tako povzročila zlo na drugi strani? Katera kazen more prisiliti osebo, ki je vzrok tega zla, da se vanjo spet naselijo prejšnja čustva? Kje dobiti merila, po katerih bi lahko zakon uravnaval zadeve iz spolnih razmerij tako, da bi bilo

prizadeti osebi psihično zadoščeno, da bi varoval žrtev in zadobival nazaj njeno korist. Teh meril ni, zato nobena pravna norma ne more krmariti učinkov v smislu preprečevanja neskladij v polju seksualnega ter zadovoljitve žrtve, tako da bi z ustrezno kaznijo ponovno ustvarila stanje obojestranske erotične satisfakcije. Nobena pravna norma ne more krotiti zlega ljubezenskega dejanja, če se je gonska težnja odločila, da izpelje svojo zadovoljitev.

4

V ljubezni namreč ni pravičnosti, ljubezen ne pozna dobrega, zakaj ona je dobro zgolj sama sebi. Ljubezen ne priznava ničesar, razen sebe samo, zaradi nje se kršijo obstoječa moralna načela in pravni red zanjo ne obstaja. Ljubezen hoče edino sebe, ne glede na ceno, ki jo zahteva njena vzročnost. Zato je bistveno netolerantna. Ko gre za njen interes, je ljubezen neusmiljena.

Zakaj ljubezen je uživanje samo. To je njena edina vsebina. Uživanje pa je svoja neomejenost, absolut, samo svoj cilj. Tistemu pa, ki je dobro edino on sam, se nam šele v najhujšem zlu razkrije njegov obraz, šele v najhujšem zlu vidimo žareti njegovo nebeško zvezdo. Tistemu, ki je popoln, je zlo sladkost. Uresničitev bistva uživanja, ki presega realni kod naravne eksistence, pomeni torej za to eksistenco vpotegnitev neskončnega gorja. To dokazuje de Sado-vo delo: ravno absolutno zlo je tisto, ki lahko upodobi njegovo idejo. - Ali pa je preneseno v noumenalno sfero. Kje namreč morejo biti izpolnjeni vsi zahtevani pogoji, namreč pogoji, ki jih zahteva definicija uživanja, to bistvo ljubezni, ki se ne ozira na nič empirično še tako silnega, ki je ne more ustaviti še tako popolno zlo v realnosti, kakor v nečem metafizičnem, v nečem, kar presega naravne pogoje življenja. Radikalna želja ima torej noumenalni značaj. V tem smislu je ljubezen bistveno stvar njegove biti, je znamenje tega, da ob empirični stvarnosti obstaja še transcendentno absolutna.

Toda edino za ljubezen je mogoče reči, da je identiteta, kolikor je Drugo že ona sama. Pojem ljubezni namreč že vključuje svoj objekt, vanj je vedno zajet že tudi njen motiv. Pri ljubezni je torej Drugo že vedno njeno. Zato jo imenuje Schelling "Vse v vsem". Zato zmore ljubezen vse; to je ta njena samonanašajočnost, da lahko postavlja zakon sama sebi, in zato tudi hoče samo sebe, ker je že ta Vse. Ko je na delu ljubezen, so torej mogoči bolečina, trpljenje in smrt. Toda edino na tem temelju "Vsega v vsem" je možna popolna toleranca, dopuščanje in odpuščanje, zakaj ljubezen je usmiljena, ker je to Eno v Drugem.